

Jyde Peter – et indblik i himmerlandsk spillemandsmusik fra 1800-tallets anden halvdel

Indledning

Jyde Peter (Peder Pedersen) var musiker fra Himmerland og levede fra 1858-1937. Han startede sit musikalske virke som landsbyspillemand og avancerede siden hen, først som regimentsmusiker i Aahus og senere som orkestermusiker i nogle af Københavns fineste orkestre. I løbet af 1930'erne finder Jyde Peter atter sit repertoire fra barndommen frem hvilket resulterer i en samling noder samt et par indspilninger fra 1937 med himmerlandsk spillemandsmusik fra anden halvdel af 1800-tallet.

Mål

Målet med dette projekt har både været at opnå erfaringen med brug af danske arkiver for folkemusikalsk materiale samt at lære mere om hvordan ældre spillemand har lydt og hvordan man kan analysere og kopiere og/eller lade sig inspirere af deres spillestil.

Valget af materiale faldt på musikeren Jyde Peter som jeg tidligere har spillet melodier af på Rebild Spillemandsmuseums onsdagshold. Jeg fandt både musikken og mennesket bag interessant, hvorfor det ville være oplagt at opsummere resultaterne af dette projekt til en fortællekoncert omkring Jyde Peter.

Jyde Peters opvækst og musikalske virke

Familiære baggrund

Peder Pedersen, senere kendt som Jyde Peter, blev født d. 16. januar 1858 i Stubberup, Aardestrup sogn, Himmerland [1]. Faderen hed Andreas Pedersen (f. 1830) og drev landbrug samt fremstillede træsko [1][2], moderen hed Mette Christensdatter (f. 1833) og opvoksede som plejedatter hos gårdejeren Mouritz Larsen (sandsynligvis fra 1835 hvor Mouritz nævnes i nogle utydelige noter i kirkeboen) [1][2]. Musikaliteten stammer sandsynligvis fra mødrene side da Peder omtaler sin moder som musikalsk og har lært flere melodier fra hendes tral. Morbroderen

Niels Christensen (også kaldet Niels Ræbild, f. 1829 [2]) var tillige spillemand. Familien flyttede flere gange under Jyde Peters opvækst, men inden for et begrænset geografisk område: Stubberup (hos Mouritz Larsen), Aardestrup, Ersted, Røde Mølle, Stubberup (Mouritz Larsens jord blev delt i to loder til hans plejedøtre) og til sidst Rold (se Fig. 1).

Fig. 1: Lokationer Jyde Peter nåede at bo gennem sin opvækst i Himmerland. Lokationerne er markeret med rødt. Stubberup findes ikke længere og lokationen er estimeret ud fra gamle kort og nutidige stednavne [3].

Musikken

Jyde Peter nævner to lokale spillemænd på sin hjemegn. Den ene var skrædderen Kræn Bentsen som Jyde Peter erindrede at høre allerede som 2-årig – og som han i øvrigt, efter eget udsagn, kunne huske en melodi fra på denne tid, *Kræn Bentsens hopsa*. Den anden nævnte spillemand var morbroderen Niels. Jyde Peter viste tidligt musikalsk talent. Da Jyde Peter var 5 år lånte hans far to harmonikaer af sadelmageren “Bømler Peter” og Jyde Peter lærte hurtigt at betjene den ene, en concertina. Faderen anskaffede siden en violin som Jyde Peter lærte at anvende ved at studere egnens spillemænd. Som 9-årig begyndte Jyde Peter at spille til bal med morbroderen Niels. Dette skulle være gået så godt at Niels havde ladet Peter spille melodien alene og blot lagt akkompagnement til. Siden spillede Peder også med i Jens Christians (efternavn ikke oplyst) orkester som fløjtenist. Dette orkester holdt til i Havrum ved Hobro (den nærmeste købstad) og bestod af hele 6 mand. Efter en opfordring fra Jens Christian begyndte Jyde Peter at tage lektioner på fløjte, klarinet og kornet ved musikdirektør Christian Telling i Randers (Jyde Peter omtaler ham som “Selling”, men det er uden tvivl den kendte musikdirektør Christian Telling). Christian Telling opfordrede Peder til at søge videre som regimentsmusiker og Jyde Peter endte

således i en stilling som kornetspiller ved 14. batallion i Aarhus. Han havde dog svært ved nodelæsningen og arbejdede en periode som privat musiker. Under årene i Aarhus fik Jyde Peter købt en god obo og lærte sig at håndtere denne og da han hørte at der manglede oboister i København tog han chancen og flyttede dertil. Her fik han ansættelse ved C.G. Møller i Folketeatret i 1880. Han spillede lidt i symfoniorkester i Klampenborg, siden til baller indtil han fik fast stilling som oboist ved C.C. Møller i Tivoli i 1881. Denne stilling holdt dog kort da Georg Lumbye kom tilbage til København efter at have været i Stockholm i et årti og Jyde Peter tog siden på turné med ham indtil han atter fik stilling som oboist ved Tivoli i 1884. I 1888 var Jyde Peter atter på turné med Georg Lumbye. Jyde Peter forsøgte at opnå en bedre indkomst ved blandt andet at søge en stilling som violinist ved det Kongelige Teater (han fik dog kun tredjepladsen) og prøvede siden lykken som cirkusmusiker i Østeuropa i 1889-90, men også uden det tilsigtede økonomiske overskud. I 1890 vendte Jyde Peder hjem til København igen og fandt en nogenlunde indtægt som klaverstemmer hos Klaverfabrikant Hindsberg. Foruden dette job spillede han også i Tivoli og i teateret. Fra 1899 og cirka 30 år frem spillede Jyde Peter i Zoologisk Haves orkester, hvorefter han efter eget udsagn stoppede med orkesterspil. Det vides dog at han indspillede nogle plader i 1930'erne og også at han turnerede med numre af spillemandsmusik han havde lært sig i sin barndom, sammen med Carl Andersen på sekundviolin og Christian Schrøder på bas [1].

Jyde peters spil

Jyde Peters musikalske virke har strækt sig bredt fra både spillemandsmusikken i barndommen, til symfonisk- (i Tivoli og Zoologisk Have [4]), teater-, cirkus- og balmusik som voksen. Jyde Peter har håndteret flere instrumenter, både oboen som var hovedinstrumentet, men også violinen blev brugt professionelt, men Jyde Peter har haft en alsidighed inden for instrumenthåndtering og har også kunnet spille på flere andre træblæsere og på messingblæs.

Analyse af Jyde Peters spil

Tilgængeligt materiale

Det tilgængelige, og ikke-tilgængelige, materiale om Jyde Peter er opsummeret i bilag 1. Af materiale anvendt her kan nævnes en digitaliseret udgave af en LP fra 1937 med 3 minutters polka (hamborger) og hopsa spillet af Jyde Peter akkompagneret af en sekundviolin og bas. Dette materiale har jeg fået af Rebild Spillemandsmuseums arkiv. Fra Rebild Spillemandsmuseum har

jeg ligeledes fået tilsendt Jyde Peters nedskrift af 7 melodier og kunnet købe Nordjysk Folkekulturs nodeudgivelse fra 1995 *Melodier efter Peder Pedersen (Jyde Peter) 1856-1937 Stubberup, Aardestrup sogn i Himmerland* indeholdende 8 melodier [5]. Jeg anvender også Jørgen Dickmeiss folkemusikhistorieopgave når jeg mangler informationer om indholdet af ikke-tilgængeligt materiale [6] – tak Jørgen!

Indspilningen med Jyde Peter er tilgængelig på https://folkemusikarkivet.dk/?page_id=3448.

Analyse af indspillede melodier

Af de tilgængelige indspilninger er trioindspilningerne de mest interessante da de giver det største indblik i Jyde Peters spillestil og i hvert fald til en hvis grad forsøger at gengive hvordan Jyde Peter erindrede musikken fra sin barndom i Himmerland. Titlerne på de indspillede melodier oplyses ikke på selve indspilningen, men kan findes i Jyde Peters nodemateriale. Nogle af melodierne findes i det tilgængelige nodemateriale, men jeg har måttet supplere med Jørgen Dickmeiss' folkemusikhistorieopgave om Jyde Peter [6] der indeholder en udførlig liste over alle noder Jyde Peter har nedskrevet af himmerlandsk folkemusik.

Analysen af spillestilen og spillet af de individuelle melodier fokuserer på tonekarakteren (let, tungt), ornamenter, forslag, glissader og dobbeltgreb samt sekundviolinens rolle.

Laust Vinter Hamborre

Melodien spilles staceret, muligvis med springbue, på 16-delene og med tydelige afslutninger på repriserne hvor de sidste 3 toner spilles markeret med brug af dobbeltoner og med hul inden gentagelse. Jyde Peters spil understøtter melodiens fraseinddeling og afrunder hver lille frase inden næste frase starter. Fraserne starter på slaget og ikke med en optakt. Der fornemmes en lille forudtagning på nogle af fraserne og i B-stykket er der et tydeligt forslag der glider op på meloditonen e i første frase.

Sekundviolinens skifter mellem at markere efterslagene og markere efterslag samt 2-slaget:

|1 **og** 2 **og** | og |1 **og** 2 **og** |

På repriseslutningerne bidrager sekundviolinens til at lave markerede afslutninger ved at skrive til samme rytme som melodien. Det er lidt svært at høre sekundviolinens tydeligt, men det lyder som om at der blot spilles efterslag og ikke fuldtaktssekund.

Jyde Peter tilføjer desuden udråbet "*Drej veistenom*" mellem A- og B-stykket.

Jens Veistergors hamborre

Melodien er ligesom forrige let, men ikke nær så staceret og overbinder toner – nogle gange med et lille forslagsglissando på første tone som ornament. På halvsluttet spilles tonerne korte og med forslag samt med et sving – måske opnået med gyngestrøg? Repiserne slutes tydeligt af med korte toner med dobbeltgreb (dog ikke A2) og hul inden gentagelsen. I B-stykket markeres et 2-slag tydeligt med dobbeltgreb og hul efter og takten efter markeres et 2-slag ligeledes, blot med betoning og hul og intet dobbeltgreb. Der anvendes også forslag i B-stykket og spillet bliver lidt mere staceret på 16-delene end i A-stykket.

Der spilles fuldtaktssekund med forskellige betoning, men overvejende efterslag i A-stykket indtil repriseslutningen hvor der markeres på alle underdelinger i takt 7 og melodien rytmefølges på takt 8. Sekunden bliver lidt utydelig på visse steder i B-stykket, men lader til at skifte over til mere jævne markeringer, evt. på begge efterslag samt 2'eren.

Jyde Peter kommer med endnu et udråb lige før enden på første A-stykket.

Kræn Mikkelsens hamborre

Melodien spilles let med masser af forslag, glissader og triller. Nogle toner (andet efterslag i de første tre fraser) får en kraftig accent. Ornamentene kommer på lige takter, men varierer i placeringen i takten med de tydeligste triller optrædende senere og senere i takten således at der i takt 2 er en stærk trille på 1-slaget, i takt 4 en stærk trille på 1. efterslag og i takt 6 en stærk trille på 2-slaget. Ornamentene triller nedad hvilket er uvant i dansk spillemandsmusik og ligeledes lyder intonationen lav. I B-stykket er der mange forslag (Jyde Peter har selv noteret forslaget som faldende på slaget men spiller det ikke sådan). Repriserne slutes som de forrige melodier med et hul, men med mindre markant afslutning da rytmen er anderledes end i de to forrige melodier. C-stykket spilles kun én gang og spilles med tydelige markeringer af efterslagene i takt 3 og 4 både markeret med buen, men også ved at lade A-strengen klinge sammen med meloditonerne. Der er lidt glissade op på nogle af de høje toner. C-stykket slutes af på en længere tone der virker til at lede videre mod D-stykket. I D-stykket markeres 1-slagene i de to første takter ved brug af dobbelttoner og i takt 3 lægges et pizzicato på 1-slaget. Denne figur gentages gennem D-stykket og på slutningen af D1 er der ovenikøbet to pizzikerede toner efter hinanden. I D-stykket efterlades der atter hul efter sidste tone på repriseslutninger og også på halvsluttet.

Det lyder som at sekunden holder pause på A-stykket hvorefter den vender tilbage på B-stykket med staccato på alle ottendedelsunderdelinger. Denne sekund fortsætter muligvis ind i C-stykket (det er svært at høre) og skifter i D-stykket til en markering af efterslagene og 2-slaget.

Hopsa!

Melodien spilles meget staceret på 8.-delene og i forhold til polkaerne spilles der med hopsaunderdeling (pulslag på 1'eren samt alle 8.-dele, men ikke så betonet et 2-slag som polkaerne. Man kan også betragte det som at der er 4 underdelinger per betoning frem for 2 i en polka). I A-delen spilles der triller på alle 4.-dele at Jyde Peter tager dobbeltgreb på A- og E-strengen og triller mellem enten B eller A samt D. I B-stykket anvendes 4.-delene til at spille markerede dobbeltgreb. Der dekoreres med en nedgang fra B til E for gentagelsen af A-stykket.

Sekundviolinen spiller 8.-delsunderdelingen på A-stykket og skifter til at spille 3 4.-delsakkorder og en 4.-dels pause ud over på halvsluttet hvor der spilles 8.-dele og helsluttet hvor der spilles 3 8.-dele og en pause.

Atter et udråb "Nu kom der vind i sejlene".

Fællesnævnerne for spillestilen

Jyde Peters spil indeholder mange elementer fra spillemandsmusikken så som brugen af triller, forslag, glissader, dobbeltgreb og brugen af forskellige måder at udføre tonerne på som fx staccato (springbue?) og markede dobbeltgreb efterfulgt af en kort pause. Jyde Peters spil viser også tydeligt at han har været professionel musiker da man mærker en musiker der har styr på hvad han gør i indspilningerne og som det pointeres af Jørgen Dickmeiss, er det også tydeligt at Jyde Peter var intertainer som man mærker med hans brug af udråb under melodierne [6]. Disse talte replikker findes man ligeledes på indspilninger med de københavnske danseorkestre nævnt i bilag 1 hvor det er tydeligt at man har tænkt nøje over replikkernes indhold og timing i forhold til musikken.

Jeg har forsøgt at finde andre ældre indspilninger af spillemænd med en spillestil lignende Jyde Peter, men hans hyppige brug af forslag og glissader har jeg ikke fundet andre der gør på lignende måde.

Sekundviolinene spiller ofte fuldtaktssekund og aldrig blot på efterslagende. Dette er i kontrast til indspilningerne med de københavnske danseorkestre der som regel kun har efterslag i 2. violinene, fx *Liegstouw hamborre* med Louis Preils orkester og Jyde Peter.

Egen tolkning af Jyde Peters melodier

Til dette projekt spilledel vil jeg lære mig de 4 analyserede melodier og fremføre dem omtrent som Jyde Peter har indspillet dem. Tolkningen af disse melodier baserer sig på analysen af Jyde Peters spil.

Jeg vil ligeledes tolke en anden polka/hamborger som er nedtegnet af Jyde Peter, *Christian fra Skjelhusets Hamborre*, som er tilgængelig i *Nordjysk Folkekulturs* nodeudgivelse fra 1995. Ud fra noden har jeg lagt til af forslagglissader til høje toner og markede dobbeltgreb på 2-slaget lig dem i *Jens Veistergors Hamborre*.

Til slut vil jeg spille *Kræn Bentsens hopsa*, melodien Jyde Peter efter sigende kunne huske fra toårsalderen. Dette er både en god historie og så er det også den første melodi jeg har spillet efter Jyde Peter, først efter Bent Melvej og siden min nuværende version efter Gunner Friis. Denne version forsøger ikke at være tro mod Jyde Peters spillestil, men indeholder dog også elementer fra hans spil – staceret hopsa, triller og markerede repriseslutninger.

Afrunding

Målet med projektet var dels at få erfaring i brugen af danske arkiver hvilket jeg delvist fik opnået ved at få muligheden for at anvende Spillemandsmuseets arkiv. Det kunne også have været givende at besøge *Det Kongelige Bibliotek* i København som også ligger inde med en samling materiale om Jyde Peter. Dette besøg var dog ikke muligt inden for projektperioden.

Målet var også at få et indblik i ældre dansk spillemandsmusik. Der kan spekuleres i om Jyde Peters LP med gamle spillemandsmelodier er repræsentativ for himmerlandsk spillemandsmusik fra hans barndomsperiode da de er indspillet mange år efter at han levede i Himmerland og måske er blevet tilpasset performativt brug, fx i valget af ornamenter, arrangementen af numrene og brugen af sekundviolinene og bassen. Melodierne virker dog dansante og autentiske set fra 2026 og Jyde Peter har netop anvendt numrene for at vise københavnernes “gammeldags himmerlandsk musik” så de giver delvist et indblik i hvordan himmerlandsk musik kan have lydt – også selvom de har fulgt Jyde Peter gennem et langt liv med mange forskellige musikgenre.

Analysen af melodierne har været baseret på en simpel analyse af hvad der er faldet mig ind som essentielt for melodiernes sving og udsmykning. Der kunne have været inddraget analytiske metoder fx på pulslag som præsenteret i Sven Ahlbäcks *Låtpuls*, rytme som i John Bæks speciale *Dansk Spillemandsmusik 1660–1999 - med særligt henblik på spillestilen* eller nøjagtig transkribering af hver melodi. Ingen af disse studier var dog tidsmæssigt mulige inden projektets deadline.

Tak til

Tak til Niels Jørn Østergård og Niels Bundgaard fra Rebild Spillemandsmuseum for hjælp med at finde materiale. Tak til Jørgen Dickmeiss for deling af sin inspirerende folkemusikhistorieopgave.

Bibliography

- 1: Peder Pedersen, Jyde Peters Erindringer, 1950
- 2: Kirkebog, Kontraministrialbog for Aarestrup Sogn 1813-2002,
- 3: Geodatastyrelsen, historiskekort.dk, 1998
- 4: Martin Granau, At være musiker i København. En eksposé over 20'ernes musikliv i hovedstaden, 1998
- 5: Klaus Pindstrup, Bruno Borella, Niels Jørn Østergård, Jens Peter Hansen, Melodier efter Peder Pedersen (Jyde Peter) 1856-1937 Stubberup, Aardestrup sogn i Himmerland, 1995
- 6: Jørgen Dickmeiss, Rold Kro attenhundrede og hvidkål: Et portræt af spillemanden og tusindkunstneren Peder Pedersen - Jyde Peter fra Himmerland, 2000

Bilag 1 – materiale på Jyde Peter

Fra Rebild Spillemandsmuseums arkiv har jeg fået tilgang til cirka 6 minutters indspilninger af Jyde Peter med cirka 3 minutters instrumentalnumre (4 melodier) og 3 minutters viser (2 viser). Indspilningerne stammer fra 2 LP'er udgivet i 1937, den ene med instrumentalle dansemelodier Jyde Peter har kunnet huske fra sin barndom, den anden med viser. Fra Rebild Spillemandsmuseum har jeg ligeledes fået tilsendt Jyde Peters nedskrift af 7 melodier og kunnet købe Nordjysk Folkekulturs nodeudgivelse fra 1995 *Melodier efter Peder Pedersen (Jyde Peter) 1856-1937 Stubberup, Aardestrup sogn i Himmerland* indeholdende 8 melodier.

Efter et tip fra Jørgen Dickmeiss har jeg også fundet frem til flere LP'er med københavnske danseorkestre hvor Jyde Peter spiller med og kommer med kommentarer mellem og under numrene. Disse plader er *Jydsk bondegilde* med Jyde Peters orkester fra 1934, *De go'e gamle*

danse, poutporri med Jyde Peters orkester fra 1934 og *Med Louis Preil og Jyde Peter til Liegstou* fra 1936.

Ud fra søgninger på Det Kongelige Biblioteks hjemmeside og gennemlæsning af Jørgen Dickmeiss' opgave om Jyde Peter vides det at der tillige findes følgende materiale som det dog ikke var muligt at skaffe under projektets forløb:

- LP'en *Jydepeter med kammerater* fra 1937 med numrene *Ægte gamle Valse fra 1800 Hvidkaal* og *Ægte gamle Hamborgere fra 1800 Rødkaal*. Sidstnævnte nummer var blandt det tilgængelige materiale fra Spillemandsmuseets arkiv.

- LP'en *Jydepeter synger og spiller* fra 1937 med numrene *Drikkevise, Dødningehovedet paa Drederup, Klaus Fisker* og *Skrædderen* hvoraf de to sidste numre var blandt det tilgængelige materiale fra Spillemandsmuseets arkiv.

- *Folkedansemelodier optegnet efter hukommelsen af "Jyde Peter"* indeholdene 92 nummerede noder på dansemelodier (dog med flere gengangere) [6].